

SŁOWO WSTĘPNE

Szanowni Państwo,

w tym numerze czasopisma będziemy doświadczać przyrody i relacji człowieka ze światem przez pryzmat czułości wpisanej w naturalny nurt życia i praktyki interpretacyjno-edukacyjnej bliskiej *pedagogice serca* Marii Łopatkowej. Na łamach czasopisma w 2023 roku odnajdziemy między innymi przykłady edukacyjnej inspiracji prozą Olgi Tokarczuk w kształceniu przyszłych nauczycieli oraz w edukacji uczniów. Rok 2023 jest oka-

zją do świętowania jubileuszu 20-lecia magazynu *Edukacja Biologiczna i Środowiskowa*, którego pierwszy numer ukazał się w 2002 roku dzięki staraniom Pani prof. zw. dr hab. Danuty Cichy, długoletniej redaktorki naczelnej. W słowie wstępnym do pierwszego numeru *Edukacji Biologicznej i Środowiskowej. Innowacje. Inspiracje* (tak brzmiał wówczas pełny tytuł naszego czasopisma), Pani Profesor Danuta Cichy napisała: „Z przyjemnością pragnę poinformować, że nasze starania o niezależne pismo, przyjazne nauczycielom przedmiotów przyrodniczych, zakończyły się pomyślnie” (Cichy, 2002). Mam nadzieję, że minione dwadzieścia lat EBiŚ-a są dowodem na niegasnące zainteresowanie środowiska szkolnego i akademickiego wspólnym tworzeniem platformy wymiany myśli i dzielenia się wiedzą oraz doświadczeniem edukacyjnym. Niezależnie i z odwagą już od 20 lat

budujemy most między nauką a społecznością nauczycielską, zapraszając ekspertów, studentów i praktyków do wspólnych refleksji i spotkań.

Wspieramy innowacje i inicjatywy, informujemy o wydarzeniach i rekomendujemy publikacje. Nie bez powodu zaprosiłam redaktorów tematycznych: Joannę Aksman, Ullę (Urszulę) Chowaniec, Annę Frątczak i Marcina Pieniążka do współpracy. Pozwolili nam Oni spojrzeć na otaczający nas świat i edukację z innej perspektywy, jubileuszowo – za co bardzo Im dziękuję.

Katarzyna Potyrała

Od redaktorów tematycznych

W obecnym, pełnym lęków świecie, którym wstrząsnęły pandemia i konflikty zbrojne, wyrывая Europę z iluzji bezpiecznego kontynentu, powstała silna potrzeba stworzenia platformy do dyskusji nad autentycznymi emocjami w życiu społecznym, współczesną edukacją oraz innymi dziedzinami, takimi jak: literatura, prawo, historia, sztuka, media, kino, w kontekście zrównoważonego rozwoju. Odgrywa on bowiem kluczową rolę w ewoluowaniu myślenia akademickiego, gdzie każda dziedzina naukowa powinna uwzględnić swoje wpływy na środowisko.

Inspiracją do stworzenia prezentowanych w roku 2023 tomów EBIŚ-a była lektura dwóch istotnych książek: *Wszystko o miłości (All About Love)* Bell Hooks oraz *Czułego narratora* Olgi Tokarczuk. Refleksja nad miłością – zarówno w kontekście edukacyjnym, kulturowym, politycznym, jak i ideologicznym – jest istotna w obecnych czasach, kiedy to emocje i humanistyczne wartości na nowo zaczynają odgrywać kluczową rolę i tę rolę niniejsze tomy starają się pokazać. To właśnie Bell Hooks w 1999 roku zaproponowała nowe sposoby refleksji nad miłością jako relacją społeczną. Poszukiwanie miłości dla Bell Hooks jest poszukiwaniem intelektualnym. W tymże poszukiwaniu ważne jest na nowo rozpatrzyć takie kategorie,

jak: sprawiedliwość, uczciwość, zaangażowanie, duchowość, wartości, wspólnota, wzajemność czy romans i strata, a także wiele innych (zob. Bell Hooks, *Wszystko o miłości*. Nowe wizje, tłum. Karolina Iwaszkiewicz, Warszawa: Filtry, 2023, data oryginalnego wydania 1999). Olga Tokarczuk w innym ważnym tekście, w *Czułym narratorze* mówi: „wierzę, że muszę opowiadać tak, jakby świat był żywą, nieustannie stojącą się na naszych oczach jednością, a my jego – jednocześnie małą i potężną – częścią” (Olga Tokarczuk, *Czuły narrator*, Kraków: Wydawnictwo literackie, 2020, s. 120). To właśnie ta jedność i czułość stanowiły inspiracje do tematów poruszonych w niniejszych tomach. Na potrzebę tego numeru tematycznego przyjęte zostało założenie, że zrównoważony rozwój rozpoczyna się już w pierwszej i najważniejszej dla dziecka instytucji, jaką jest rodzina. Zbierając teksty, dyskutowaliśmy o potrzebie kategoryzacji czułości w edukacji, pozytywnych i negatywnych aspektach jej obecności w rodzinie oraz w placówkach oświaty szkolnej i pozaszkolnej. W artykułach naukowców z ważnych akademickich ośrodków pedagogicznych, których zaproszono do przedstawienia rozumienia kategorii czułości w edukacji – powracano do historycznego już nurtu nowego wychowania (przełom XIX/XX wieku), w którym wprowadzono czułe spojrzenie na podmiotowość dziecka. Co ciekawe, wiele pomysłów na zmianę systemu edukacji pochodzących z tego nurtu do dziś stanowi inspirację dla działań pedagogów na całym świecie (szkoły montesoriańskie, waldorfskie, freinetowskie, według planu daltońskiego i in.). Czułość pojawiła się także w dwudziestowiecznych koncepcjach pedagogicznych polskich pedagogów: Janusza Korczaka, Marii Grzegorzewskiej, a najsilniej w koncepcji pedagogiki serca Marii Łopatkowej.

Podczas tej wstępnej edukacyjnej refleksji od razu pojawił się wątek potrzeby stworzenia definicji pojęcia czułości na gruncie pedagogicznym. Różnorodnych tego typu prób podjęli się autorzy przedstawionych tekstów. Z perspektywy filozoficznej trzeba zaznaczyć, że książka *Czuły*

narrator Olgi Tokarczuk, która powstała na podstawie między innymi wykładu noblowskiego, wygłoszonego 7 grudnia 2019 roku, zadziwiła wielu odbiorców swoją filozoficznością. W wykładzie autorka – postawiła pytania – już nie jako część narracji fikcyjnej, ale jako tezę filozoficzną – o status ontologiczny postaci literackich, o metafizyczną wagę sensu narracji zmyślonych – nawet gdyby ich źródłem miała być dziecięca zabawa – o różnicę pomiędzy faktem i jego doświadczaniem. W *Czułym narratorze* Tokarczuk zajmuje się zagadnieniami ontologicznymi, które są nie tyle nowe, ale widziane z innej perspektywy u noblistki i zmuszające nas do próby syntezy czułej relacji troski z perspektywą tak zwanego czwartoosobowego narratora – opowiadacza świata widzianego jako jedność. Te właśnie zagadnienia skłoniły wielu autorów niniejszego tomu do pogłębienia próby zrozumienia tej syntezy. Przypadkowość i poboczność tematów u Olgi Tokarczuk nie wyznacza hierarchii tego, co ważne lub nieważne w rzeczywistości ludzkiej – Tokarczuk mówi nam, że ludzka egzystencja składa się z nieskończonej ilości małych zdarzeń, spotkań, które – jak sny – mogą wydawać się nieważne, a jednak często determinują nasze życie. Wątek środowiskowy i ekologiczny w powieści *Empuzjon* analizuje Dagmara Tomczyk (*Ku nowym perspektywom? Wokół Empuzjonu Olgi Tokarczuk*). W tomie znalazł się także tekst, który przedstawia troskę wobec zwierząt, czyli reprezentowany przez Tokarczuk sceptycyzm wobec antropocentryzmu (Kacper Szewczyk, *Prozwierzęce stanowisko w twórczości Olgi Tokarczuk. Wstępne rozpoznanie*). Niezwykle inspirującą jest także interdyscyplinarna perspektywa prawa i filozofii w kontekście poruszanej w tomach kategorii czułości. Artykuły zbierane były bardzo skrupulatnie i przygotowywane do publikacji przez dwa lata, redaktorzy tematyczni próbowali zachować balans między perspektywą edukacyjną a innymi dziedzinami wiedzy: literaturoznawstwem, socjologią, prawem i sztuką. W niniejszym tekście przywołujemy refleksje Pawła Skuczyńskiego i Bartosza Wojciechowskiego, których prezentacje i dyskusje

nie zostały spisane w formie artykułu, aby pokazać także inny wymiar powstawania zamysłu nad konstrukcją tomu czasopisma – dyskusyjny, inspirujący, otwierający na nowe projekty i pomysły. Warto podkreślić wagę także tych głosów, niespisanych, ale które silnie, choć z czułością i troską, potrafią wybrzmiewać na salach wykładowych, seminaryjnych czy choćby w prywatnych rozmowach. W nowoczesnej potrzebie mierzenia wszelkich efektów pracy trzeba pamiętać o znaczeniu unikalnego, niepowtarzalnego spotkania i rozmowy, jakie odbywały się w licznych wymiarach podczas powstawania niniejszych tomów.

Część pedagogiczna, oddawanego w ręce Czytelników numeru, wzbogacona została o załączniki metodyczne, będące pomocą dla nauczycieli, wychowawców do codziennej pracy z dziećmi i młodzieżą. Każdy namysł nad literaturą jest ważny i w swojej istocie interdyscyplinarny, bo też literatura jest dla każdego, kto ma chęć czerpać z niej wiedzę, inspirację, rozrywkę. Tom *Wszystko o czułości (All about tenderness)* to efekt niezwykłego dialogu, który dokonał się pomiędzy 2022–2023 rokiem na Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego oraz w Pałacu Potockich w Krakowie. Za to wydarzenie jesteśmy serdecznie wdzięczni i mamy nadzieję, że Czytelników także zainspirujemy do dalszych czułych poszukiwań po ścieżkach zasugerowanych przez teksty Olgi Tokarczuk.

Redaktorzy tematyczni:

Joanna Aksman,
Ulla (Urszula) Chowaniec,
Anna Frątczak,
Marcin Pieniążek